

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

**Programy primární prevence rizikového chování na
základních školách z pohledu pedagogických
pracovníků**

Bakalářská práce

Autor: Martina Náglová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci
v etopedických zařízeních
Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.
Oponent práce: Mgr. Alena Knotková

Zadání bakalářské práce

Autor: Martina Náglová

Studium: P20K0127

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci v etopedických zařízeních

Název bakalářské práce: **Programy primární prevence rizikového chování na základních školách z pohledu pedagogických pracovníků**

Název bakalářské práce AJ: Programs of primary prevention of risky behavior at primary schools from the point of view of pedagogical staff

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce je zaměřena na programy primární prevence rizikového chování na Základních školách z pohledu pedagogických pracovníků. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a výzkumnou. Teoretická část pojednává o rozdělení typů prevence a podstatě preventivní práce v oblasti vzdělávání. Dále rozebírá pojmy, které souvisí s primární prevencí a její možnou realizací na základních školách. Výzkumná část zahrnuje pohled třídních učitelů a také školních metodiků prevence na programy primární prevence. Možný dopad a míru účinnosti programů realizovaných na základních školách.

- BĚLÍK, Václav a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ. PEDAGOGICKÁ FAKULTA. Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018, 142 stran : barevné ilustrace ; 21 cm. ISBN 978-80-7435-726-8
- CIKLOVÁ, Kateřina. Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: rádce školního metodika prevence. 2. vydání. Ostrava: EconomPress, 2016, 207 stran ; 21 cm. ISBN 978-80-905065-9-6.
- PROCHÁZKA, Miroslav. Metodik prevence a jeho role na základní škole. V Praze: Pasparta, 2019, 123 stran ; 21 cm. ISBN 978-80-88290-28-5.
- RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ DOSPÍVAJÍCÍCH A JEHO PREVENCE 2000 : PRAHA, Česko). Rizikové chování dospívajících a jeho prevence: 1. odborný seminář, 5.-7. září 2000, SZÚ Praha. Praha: Free Teens Press, 2000, 181 s. ; 21 cm. ISBN 80-902898-0-0.
- SVOBODA HOFERKOVÁ, Stanislava a Václav BĚLÍK. UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ. Rodina v prevenci rizikového chování žáků. Hradec Králové: Gaudeamus, 2019, 100 stran ; 22 cm. ISBN 978-80-7435-768-8.
- TITMANOVÁ, Michaela a Česko) UNIVERZITA KARLOVA. PEDAGOGICKÁ FAKULTA (PRAHA. Prevence rizikového chování: praktická příručka pro práci se třídou. Praha: Univerzita Karlova, 2019, 232 stran : ilustrace ; 21 cm. ISBN 978-80-7603-034-3.

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Programy primární prevence rizikového chování na základních školách z pohledu pedagogických pracovníků* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a zdroje.

V Hradci Králové dne 24. 4. 2023

Martina Náglová

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu doc. PhDr. Václavu Bělíkovi, PhD., za podnětné rady, odborné vedení, konzultace a vstřícný přístup při tvorbě bakalářské práce. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat všem zúčastněným respondentům za poskytnuté informace a své rodině děkuji za podporu.

Anotace

NÁGLOVÁ, Martina. *Program primární prevence rizikového chování na základních školách z pohledu pedagogických pracovníků*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 54 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zaměřuje na primární prevenci rizikového chování na základních školách. Práce je rozdělena do pěti kapitol, kdy první čtyři kapitoly obsahují poznatky z prostudované literatury. Závěrečná kapitola se věnuje vlastnímu výzkumnému šetření. V teoretické části je popsáno vymezení pojmu rizikové chování, druhy a nejčastější výskyt na základních školách. Dále vymezuje dělení prevence rizikového chování. Zaměřuje se na realizaci primární prevence na základních školách, charakterizuje školská poradenská pracoviště a programy primární prevence. Za pomoci kvalitativního postupu výzkumu, polostrukturovaného rozhovoru, vyhodnocuje postupy preventivních programů. Zaměřením bakalářské práce je analýza problematiky programů primární prevence rizikového chování na základních školách. Dalším cílem je zjistit, jak na tuto problematiku nahlízejí školní metodici prevence.

Klíčová slova:

- Primární prevence
- Pedagogičtí pracovníci
- Základní škola
- Školní metodik prevence

Annotation

NÁGLOVÁ, Martina. *Programs of primary prevention of risky behavior at primary schools from the point of view of pedagogical staff*. Hradec Králové: Faculty of Education, Univerzity of Hradec Králové, 2023. 54 s. Bachelor Thesis.

The bachelor's thesis focuses on the primary prevention of risky behavior in primary schools. The thesis is divided into five chapters, where the first four chapters contain findings from the studied literature. The final chapter is devoted to its own research investigation. The theoretical part describes the definition of the term risky behavior, its types and the most common occurrence in primary schools. It further defines the division of risk behavior prevention and legislative anchoring. It focuses on the implementation of primary prevention in primary schools and characterizes the school counseling workplace. With the help of a qualitative research procedure, a semi-structured interview, it evaluates the procedures of preventive programs. The focus of the bachelor's work is the analysis of the primary prevention programs of risky behavior in primary schools. Another goal is to find out how the school prevention methodology views this issue.

Keywords:

- primary prevention
- elementary school
- pedagogical workers
- school methods of prevention

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v soulad s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum: 24. 4. 2023

Podpis studenta:

Obsah

1	VYMEZENÍ PROBLEMATIKY RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ.....	10
1.1	Druhy rizikového chování.....	10
1.2	Vybrané typy rizikového chování	11
1.2.1	Šikana	12
1.2.2	Kyberšikana	12
1.2.3	Závislostní chování.....	13
1.2.4	Záškoláctví	13
1.3	Příčiny rizikového chování	13
1.4	Syndrom rizikového chování	14
2	PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	16
2.1	Primární prevence rizikového chování.....	16
2.2	Sekundární prevence	18
2.3	Terciární prevence.....	18
3	PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE	19
3.1	Školská poradenská pracoviště	19
3.2	Specializovaní pedagogičtí pracovníci.....	20
3.3	Externí poskytovatelé primární prevence.....	23
4	PROGRAMY PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA ZŠ	25
4.1	Popis programů primární prevence	25
4.2	Podoby a cíle programů primární prevence	26
4.3	Evaluační programů primární prevence	27
4.4	Certifikace programů primární prevence	29
4.5	Minimální preventivní program	29
5	POHLED PEDAGOGŮ NA PRIMÁRNÍ PREVENCI A PROGRAMY, KTERÉ JSOU NA JEJICH ŠKOLÁCH REALIZOVÁNY	31
5.1	Cíl výzkumného šetření.....	31
5.2	Použitá metoda a vybraný druh výzkumu	34
5.3	Popis výzkumného vzorku	34
5.4	Průběh vlastního výzkumného šetření	35
5.6	Interpretace získaných dat.....	37
5.7	Závěr vlastního výzkumného šetření	44
	Seznam použitých zdrojů	48

Úvod

Bakalářská práce je zaměřena na primární prevenci rizikového chování na základních školách. Problematika rizikového chování je z mého pohledu aktuální, ať už z důvodu rozšířenosti sociálních platforem, informovanosti dětí nebo velké dostupnosti např. omamných látek. Proto považuji za důležité se těmto jevům a celkově oblasti rizikového chování věnovat a podporovat zdravou komunikaci u dětí za cílem eliminace výskytu. Téma jsem zvolila záměrně. Již druhým rokem pracuji na pozici externí lektorky Programů dlouhodobé primární prevence rizikového chování na základních školách v organizaci SEMIRAMIS z.ú.

Cílem práce je zkoumat a popisovat problematiku primární prevence rizikového chování, která je vykonávána organizací SEMIRAMIS z.ú., či jinými poskytovateli na základních školách a nahlízet na pohled vybraných pedagogů na tyto programy.

Práce je rozdělena do pěti kapitol, čtyři kapitoly se zaměřují na teoretické vymezení pojmů. První kapitola se věnuje vymezení pojmu rizikové chování a dalším souvisejícím termínům. Součástí první kapitoly je seznámení s nejčastěji vyskytovaným rizikovým chováním na základních školách. Druhá kapitola je zaměřena na prevenci a její druhy, kde je specifikována primární prevence a její možná realizace. Třetí kapitola se věnuje prevenci rizikového chování na základní škole, školskému poradenskému systému, pedagogickým pracovníkům a externím poskytovatelům, kteří prevenci zprostředkovávají. Ve čtvrté a poslední teoretické kapitole jsou zahrnuty programy primární prevence rizikového chování a minimální preventivní program..

Empirická, výzkumná část, tedy pátá kapitola poukazuje na výsledky výzkumného šetření ve vybraných školách v Královéhradeckém kraji. Věnuje se pohledu školních metodiků na primární prevenci rizikového chování, jakožto hlavním osobám, které na základních školách prevenci těchto jevů vykonávají. Zjišťuje nejčastěji vyskytované rizikové chování na vybraných školách a využívaná opatření pro prevenci rizikového chování a negativních jevů. Soustředí se na programy primární prevence, které školy využívají. Zajímá se o možné nápady pro větší přínosnost a dopad na žáky. Použita byla metoda polostrukturovaného rozhovoru. Do výzkumu byly zapojeni čtyři respondenti, kteří působí ve funkci školního metodika prevence a někteří zároveň i v roli třídního učitele.

1 VYMEZENÍ PROBLEMATIKY RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

Vývojovým obdobím, kde nastávají důležité změny v životě člověka, je dospívání. Dospívající se s těmito obměnami vyrovnávají různým způsobem a u některých dochází ke sklonu k sociálně patologickým jevům. Jedlička (2015) zdůrazňuje působení jedinců v chování individuálně. Vztahuje se k dispozicím vlivu sociálního okolí a postoje k sobě samému.

Rizikové chování je pojem, kterému se věnuje velké množství oborů, jako například vývojová a sociální psychologie, kriminologie, pedagogika a další obory, zabývající se lidmi a společností. (Sobotková a kol., 2014) Každý z těchto oborů se zaměřuje na problematiku jiným způsobem. Vnímá vlivy rizikového chování na jedince z jiných perspektiv, můžeme tedy říci, že rizikové chování je zkoumáno i v kooperaci více oborů.

Kraus popisuje rizikové chování jako mezioborový termín, jehož cílem je nahrazení pojmů: patologické a negativní společenské jevy. Ze stran ostatních autorů, zabývajících se o problematiku nebylo označení přijato. (Kraus, 2014)

Procházka (2012) označuje rizikové chování jako: „Vzorec chování, v jehož důsledku může docházet k prokazatelnému nárůstu výchovně vzdělávacích, zdravotních, sociálních a dalších rizik, a to jak pro jedince, tak pro společnost.“

1.1 Druhy rizikového chování

Rizikové chování je podle své podstaty rozděleno do oblastí. Členit bychom mohli mimo jiné podle pohlaví, vztahů při výskytu rizikového chování. Zda je rizikové chování ohrožující pouze pro aktéra, či i okolí. Je zřejmé, že všechna zmíněná chování mají alespoň jeden společný znak, kterým je narušení harmonického rozvoje osobnosti. V důsledku negativních jevů dochází v některých případech k sankcím, kterou může být výkon trestu odnětí svobody.

Můžeme tedy hovořit o jednání neboli aktivitě jedince, kdy následkem může být ublížení na zdraví, snížení kvality života, či dokonce smrt. Rizikové chování probíhá u jedince, nebo ve skupinách s dalšími aktéry. (Ambrožová a kol., 2006)

V širším pojetí můžeme rizikové chování rozdělit do následujících oblastí:

- Interpersonální agresivní chování,
- delikventní chování ve vztahu k majetku,
- zdravotní rizikové návyky,

- sexuální chování,
- rizikové chování ve vztahu ke společenským institucím,
- prepatologické hráčství,
- rizikové sporty a aktivity. (Miovský a kol., 2010)

V nejužším pojetí je rizikové chování řazeno do základních druhů:

- Záškoláctví,
- Šikana a extrémní projevy agrese,
- Extrémní rizikové sporty a rizikové chování v dopravě,
- Rasismus a xenofobie,
- Negativní působení sekt,
- Sexuální rizikové chování,
- Závislostní chování (oblast adiktologie) (Miovský a kol., 2010)

Miovský a kol. (2010) pro širší pojetí pojmu přidávají dále zmíněné okruhy, které se stávají velkými ohnisky, ale nelze je zařadit jednoznačně do kontextu rizikového chování:

- Syndrom CAN (syndrom týraného dítěte)
- Poruchy příjmu potravy

1.2 Vybrané typy rizikového chování

Dále zmíněné rizikové chování je z mé praxe z pohledu lektorky primární prevence nejčastěji vyskytované na základních školách a v průběhu povinné školní docházky. Zároveň byla většina z těchto jevů popsána a zmíněna ze strany respondentů jako aktivní chování vyskytující se i na jejich školách. Vnímána je proměnlivost výskytu jednotlivých chování v různých věkových kategoriích. Pro každou věkovou kategorii je větší procento výskytu jiného negativního jevu. Tyto okolnosti souvisí s vyšším vlivem sociálních sítí, rodinnou situací, fyzickým, psychickým zdravím apod.

V dalších kapitolách se zaměřím na konkrétní jevy, které byly v rámci rozhovoru a praxe vyhodnoceny jako aktuální. Jedná se o kyberšikanu, šikanu, záškoláctví, závislostní chování.

1.2.1 Šikana

Dlouhodobě slýchaný pojem nejen z prostředí škol, ale i v rámci zaměstnání, dokonce i partnerského života. Označení pro dlouhodobé a opakované ubližování jedinci, za cílem zesměšnění. Definice šikany zní podle Martínka (2009) takto: „*jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně týrá spolužáka nebo spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.*“

Dle dalších zdrojů je šikana ubližováním jedincům, kteří nemají sílu se bránit. Dochází k opakovanému, jednostrannému působení agresora na oběť. Šikana probíhá mezi osobami ve stejném sociálním postavení např. spolužáky, sportovci, vězni, kolegy, učiteli. (Říčan, Jánošová, 2010)

Kolář (2011) zmiňuje pět stádií šikany:

1. **Zrod ostrakismu** – oběť se necítí dobře, je vystavena psychickému či fyzickému nátlaku. Ostatní jedinci z kolektivu odmítají, nemluví s obětí.
2. **Fyzická agrese, gradace manipulace** – okrajový člen je vnímán jako „hromosvod“.
3. **Tvorba jádra** – dochází ke tvorbě skupiny agresorů.
4. **Příjem normy agresor/ů** – většina třídy, přihlížející, přijímají normy agresora, aby se též nestali oběťmi.
5. **Dokonalá šikana** – dochází k násilí a oběť má pocit, že není cesty zpět.

Z pohledu třídních učitelů je šikana velice „populární“ a je jedním z rizikových chování, které se vyskytuje i přes to, že se společnost neustále mění. Ve školách dochází k promyšlenějším strategiím agresorů a lepší manipulaci s přihlížejícím, což má silnější dopad na oběť.

1.2.2 Kyberšikana

Kyberšikana je v dnešní době velkého dosahu sociálních médií častější než šikana. Jde o dlouhodobé zesměšňování, které probíhá skrze elektronickou komunikaci. Jedná se o formu ubližování, kde hrozí nebezpečí ublížení, či zesměšnění před velkým množstvím diváků a rychlé sdílení informací. Znakem kyberšikany je anonymita, která je pro agresory výhodou. Ve školním prostředí je tuto formu šikany obtížné zaznamenat, jelikož je kyberprostor žáků pro učitele nedosažitelný a nemohou mít konverzace mezi jednotlivými aktéry pod kontrolou.

1.2.3 Závislostní chování

Nejčastěji objevenou látkou, se kterou experimentují žáci je alkohol a tabák, tyto látky jsou lehce dosažitelné. Sobotková a kol. (2014) uvádí, že tyto látky bývají nejčastěji užívanými. Rizika spojována s návykovými látkami jsou brána na lehkou váhu a látky jsou společensky tolerovány, i když od určitého věku. Důsledkem užívání drog může být zhoršení zdravotního stavu, dopad může být i na sociální oblast jedince.

V oblasti nelegálních látek je populární konopná látka, marihuana. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zmiňuje kromě obtíží dýchacího ústrojí možné psychické potíže. (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže. Příloha 1., Návykové látky, 2012, online)

V dnešní době vnímám jako populární elektronické cigarety, které už se bohužel objevují ve školách i během přestávek na WC. Další látkou, se kterou žáci experimentují je tabák a v některých případech i marihuana. Za zmínění stojí i kratom, neuchopený v legislativě a pro populaci dostupný.

I přes to je nejrozsáhlejší závislostí, na které jsme se shodli s pedagogy vybraných škol závislost na hraní počítačových her, sociálních sítích a celkově na mobilních telefonech a technologiích.

1.2.4 Záškoláctví

Záškolák neboli aktér, který v době vyučování chodí „za školu“, tedy tráví v době výuky čas mimo školní prostředí a porušuje tak pravidla vnitřního řádu a školského zákona.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy označuje v metodickém doporučení záškoláctví neomluvenou absencí žáka při vyučování. Dochází k porušení školního řádu a školského zákona č. 561/2004 Sb., vymezující povinnou školní docházku. V případě nemoci, či jiných důvodů absence je nutná písemná žádost ze strany rodiče, pokud žák není zletilý. V případě zletilosti žáka je možné přijmout omluvu i z jeho strany. K záškoláctví je často přidružováno i jiné již zmiňované rizikové chování. (MŠMT, příloha č. 11 záškoláctví, online)

1.3 Příčiny rizikového chování

V období dospívání nastává spousta změn, s tím se pojí velké množství rizikových faktorů, které obklopují jedince. Každé naše chování je něčím podmíněno a nastává z nějakého důvodu. I rizikové chování a patologické jevy jsou podmíněné určitou událostí,

situací. Z praxe lektorky mohu tyto spouštěče rozdělit do několika kategorií nevhodné rodinné prostředí, nezdravé vztahy ve škole, osobní problémy jedince. Rodinné prostředí má na jedince obrovský vliv dopad, stejně tak na ně působí nevhodné mezilidské vztahy. Posledním faktorem, jež vnímám jako ovlivňující rizikové chování jsou individuální problémy, které bývají řešeny právě skrze sociálně patologické jevy.

Stresory neboli rizikové faktory podporují zvýšenou pravděpodobnost výskytu negativních jevů, špatného fyzického a duševního zdraví. Často jsou stresory spojovány s traumatickými situacemi (úmrť v rodině, oběť týrání...), nebo vážnými problémy rodičů: alkoholismus, závislostní chování, kriminalita. (Šolcová, 2009)

Každé z rizikového chování mívá stresor jiný. Všechna chování jsou však individuální, stejně jako projevy. Škoviera (2004) dle vývoje poruch chování zmiňuje teorie, které popisují vznik:

- Biologická koncepce – spojen s genetickými faktory.
- Behaviorální směr – popisuje vznik poruch chování z důvodu špatné adaptace jedince.
- Psychoanalytický směr – spojuje poruchy chování v souvislosti s nezvládnutými pudy jedince.
- Humanistické a existencionální směry – ovlivnění vnitřními, ale i vnějšími faktory.
- Interpersonální směr – vznik poruch chování a negativních jevů je ovlivněn nevhodnou mezilidskou komunikací.

Oproti této teorii Řičan a kol. (1997) popisují dvě základní dělení rizikového chování podle prostředí, kde došlo k determinaci:

- Psychologická determinace – dítě vyhledává náhradní uspokojení, z důvodu neuspokojení psychických potřeb. Může docházet k poruchám komunikace s vrstevníky.
- Rodinná determinace – u dětí, která nedostala dostatečnou péči, lásku v rodině. Další možností rodinné determinace může být nevhodný vzor chování ze strany rodičů, nedůsledná výchova, výskyt rizikového chování, týrání v rodině apod.

1.4 Syndrom rizikového chování

Syndrom rizikového chování je aktuální téma a velice rozsáhlý pojem. Tématem zmíněného syndromu se začal zabývat Richard Jessor (1991), který říká: „*Vliv*

vrstevnické skupiny může být významný faktor při vývoji rizikového chování, protože mladí lidé mají tendenci se snažit zapadnout do skupiny, která si cení podobných hodnot a zájmů. “ Jessor se věnoval několika výzkumům, zjišťoval nejčastější riziková chování a zkoumal jeho příčiny.

Syndrom rizikového chování má několik znaků a vlivů, které na vývoj rizikového chování působí:

Individuální příčiny

- Rizikové faktory: onemocnění, postižení, zanedbávání, syndrom CAN
- Ochranné faktory: inteligence, sebedůvěra, zdraví, oceňování

Společenské příčiny

- Rizikové faktory: chudoba, nevhodné vzory chování, nezaměstnanost
- Ochranné faktory: podpora kreativity, názorů, postojů, možnost projevit svůj názor

Rodinné příčiny

- Rizikové faktory: úmrtí v rodině, rodič ve výkonu trestu odnětí svobody, zanedbávající výchova
- Ochranné faktory: pečující rodiče, komunikace, podpora

V každé oblasti příčin záleží na poměru mezi rizikovými a ochrannými faktory. Pokud převažují rizikové faktory, je velká pravděpodobnost výskytu rizikového chování, pokud s nedostatky neumí jedinec pracovat. (Hamannová, 2014)

2 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

S pojmem prevence se v běžném životě setkáváme často v oblasti zdravotnictví. Nejen v tomto odvětví je prevence důležitá. K prevenci dochází ve školství, v zaměstnání a dalších sférách.

Pojem prevence můžeme definovat jako souhrn opatření, která předchází vzniku rizikového chování, nebo usiluje o eliminaci dopadů, které ohrožují jedince a společnost. (Čech, 2015b)

Podobně nahlíží na prevenci Bělík a Hoferková (2018), kteří ji označují jako soubor možností, jejichž cílem je předejít negativním jevům a nežádoucímu chování. S pojmem prevence se můžeme setkat v běžném životě, např. ve zdravotnictví, kde probíhají preventivní prohlídky u zubaře, či praktického lékaře.

Shodným názorem může být prevence definována jako soubor aktivit, které mají za cíl minimalizovat výskyt nežádoucích jevů a chování a předcházet tak možnému škodlivému vlivu na zdravý vývoj jedince (Jarošová a kol., 2015)

Prevence rizikového chování se dělí na základní tři druhy:

- **Primární prevence**
- **Sekundární prevence**
- **Terciární prevence**

2.1 Primární prevence rizikového chování

Primární prevence probíhající nejen ve školství, ale i v rodině, volnočasových aktivitách apod. Pojem primární prevence rizikového chování definuje Miovský (2015) jako: *„jakýkoliv typ výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky.“*

V jiném znění stanovená opatření, která při naplnění cíle zabraňují vzniku rizikového chování nebo předcházejí vzniku negativních faktorů a zvyšují tak kvalitu života jedince (Ševčíková a kol., 2017) Další ze zdrojů popisuje primární prevenci jako týkající se intervencí, zabraňující vzniku rizikového chování u jedinců, u kterých nenastaly žádné projevy tohoto chování (National Institute on Drug Abuse, 2014).

Čech (2015b) popisuje primární prevenci jako jednu z nejdůležitějších, zaměřuje se na ochranu osob před rizikovým chováním a negativními jevy. Opatření vedoucí k ochraně mohou být označena jako výchovná, preventivní a intervenční působení. Záměrem těchto aktivit je vliv na správný harmonický rozvoj, kdy dochází k adekvátnímu nahlížení na negativní jevy a zpětné reakci na ně.

Primární prevence je nejčastěji dělena na nespecifickou a specifickou primární prevenci: **Nespecifická primární prevence** může být prováděna prostřednictvím zájmových sportovních aktivit, výtvarných zájmů, které vedou k rozvoji kreativity a nadání. Směřuje tedy k postupům a postojům, které umožňují harmonický rozvoj. Cílí na konkrétní chování, kde se usiluje o předcházení (prevenci). Působí v obecné rovině, kde má zájem sociálně patologické jevy alespoň oddálit do vyššího vývojového období jedince.

Specifická primární prevence se věnuje jedincům, kteří mají předpoklad výskytu negativního chování. Těmito jedinci mohou být například děti, jejichž rodiče podstupovali protialkoholní léčbu, či byly ve výkonu trestu odnětí svobody. V případě, že u takových jedinců dojde k přerušení primární prevence, zvyšuje se riziko vzniku rizikového chování. Pro specifickou primární prevenci jsou utvořeny specifické primárně – preventivní programy. (Hoferková, 2016)

Miovský a kol. (2010) se dále věnoval specifické primární prevenci a rozdělil ji všeobecnou, selektivní a indikovanou.

- **Všeobecná primární prevence** se zaměřuje na skupiny osob, které nelze označit za specifickou rizikovou skupinou např. děti v MŠ. Zmíněné skupiny, u kterých probíhá všeobecná primární prevence jsou skupiny jedinců tříděné dle věku. Jelikož jde o skupiny, dochází zde k práci s větším počtem osob. Hlavní podstatou programů všeobecné primární prevence je vliv na chování, postoje a hodnoty žáků, dětí. (Hoferková, 2016)
- **Selektivní primární prevence** je na rozdíl od všeobecné mířena na sociálně znevýhodněné a ohrožené jedince. Hlavním úkolem selektivní primární prevence je předejít rozšíření patologických jevů. (Čech, 2015b)
- **Indikovaná primární prevence** probíhá prostřednictvím intervenčních programů směřujících k jedincům, vystaveným ohrožení rizikovým chováním, či jedincům s negativními projevy. Indikovaná primární

prevence předstihuje sekundární prevencí, směřuje k eliminaci výskytu negativních jevů a jejich dopadů na jedince. (Hoferková, 2016)

V rámci organizace Semiramis z.ú., která působí ve třech krajích: Královehradeckém, Pardubickém a Středočeském kraji, probíhá specifická primární prevence, všeobecná primární prevence a selektivní primární prevence. Pro lektory jsou cílovou skupinou žáci základních škol, třídní učitelé, školní metodici prevence. Selektivní primární prevence je zaváděna především ve třídách praktických základních škol (Semiramis, 2016, online).

2.2 Sekundární prevence

Kromě primární prevence dochází v některých případech k sekundární prevenci, jejíž cílem je včasné odhalení výskytu rizikového chování a nastavení opatření, zamezujících šíření. Následuje intervence, zajišťující snížení negativního dopadu. Cílovou skupinou jsou osoby, u kterých je vysoký předpoklad rizikového chování. Realizace zmíněného druhu prevence probíhá skrze intervence, různé druhy poradenství a léčení.

Podle Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy zamezuje sekundární prevence vzniku, rozvoji a následnému trvání rizikového chování. Požadavky na vzdělání osob poskytujících prevenci jsou náročnější, než u primárních preventistů. (Strategie MŠMT 2009)

2.3 Terciární prevence

Nejvyšší stupeň prevence je terciární, který cílí na jedince, kteří mají zkušenosti s rizikovým chováním. Těmito osobami mohou být rodinní příslušníci, hledající rady např. s osobou závislou na alkoholu, či sám závislý, který vyhledal pomoc.

Terciární prevence je jinými slovy záměrné snižování dopadů negativních jevů a snaha zabránit rizikovému opakování, u kterého by mohlo dojít ke gradaci. (Vlčková a kol., 2013)

3 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE

O předcházení negativním jevům by se měli snažit rodiče při výchově dítěte. Avšak v době povinné školní docházky, volnočasových aktivitách nemají tuto možnost a správný dosah, proto dochází k prevenci na základních školách.

Procházka vnímá mezery v oblasti dřívější prevence, kdy nebylo vymezení pojmů konkrétní. Využívaly se pojmy sociální patologie, sociální deviace a sociálně patologické jevy. (Procházka, 2019)

Stávající prevenci rizikového chování poskytuje školský poradenský systém, sestavený ze školského poradenského pracoviště a školských poradenských zařízení. Následující část práce je určena školskému poradenskému pracovišti, které zajišťuje primární prevenci v rámci školy.

3.1 Školská poradenská pracoviště

Systém, zřízený ve škole tvořený školním metodikem prevence, výchovným poradcem, školním speciálním pedagogem, školním psychologem a spolupracujícími třídními učiteli. Vedení školy je zodpovědné za poskytující školská poradenská zařízení. Pokud není na škole zavedeno školské poradenské pracoviště, prevenci poskytuje školní metodik prevence a výchovný poradce, kteří zároveň poskytují poradenské služby. (Ondráčková, 2014) Poradenství je dle Lazarové (2018) proces, související s diagnostikou získávání údajů a informací identifikujících jedince. Důležité je, aby byl v průběhu poradenství utvořen vhodný prostor pro sdělování informací a navázán příjemný vztah s klientem. Dlouhodobý psychický klid v bio-psycho-sociální oblasti je cílem poradenských služeb.

Náplní práce školského poradenského pracoviště je vymezena ve školním programu pedagogicko – psychologického poradenství, zastoupené vyhláškou č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních. Školský poradenský systém byl založen v 60. letech 20. století. Výrazným progresem, který přispěl k dnešnímu pohledu a podstatám školských poradenských pracovišť, procházelo školské poradenské pracoviště od roku 1991. (Hoferková, 2016)

Poradenství, které zahrnuje vyhláška č. 72/2005 Sb., garantující ředitelem školy, či jejím zástupcem ve škole poskytuje:

- prevenci v oblasti školních neúspěchů žáků,
- primární prevenci rizikového chování,

- kariérové poradenství, podpora a poradenství v rámci výběru následujícího vzdělávání,
- nabídku podpůrných opatření žákům se speciálně vzdělávacími potřebami,
- dohled a vyhodnocení účinnosti podpůrných opatření,
- podporu vzdělávání a začlenění žáků s odlišnou kulturou a životními podmínkami,
- prostor pro vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků,
- průběžné, ale i dlouhodobá péče o žáky s výchovnými nebo vzdělávacími obtížemi,
- metodickou podporu učitelů,
- včasné podchycení aktuálních problémů u tříd a jedinců,
- průběžné vyhodnocení kvalit probíhajících preventivních programů v rámci školy,
- spolupráci školy a zákonných zástupců,
- spolupráci školy se školskými poradenskými zařízeními při poskytování poradenských služeb.

3.2 Specializovaní pedagogičtí pracovníci

Úvod kapitoly byl věnován obecné rovině poradenských pracovišť, byly také zmíněni pedagogičtí pracovníci, kteří v rámci pracoviště působí. Následující část práce je věnována jednotlivým pedagogům a jejich roli v odvětví prevence.

Na úvod je důležité vyzdvihnout povinnosti pedagogických pracovníků ve škole, které jsou zachyceny v zákoně č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Povinností pedagogů je:

- Výkon pedagogického působení, který je v souladu s cíli a zásadami vzdělávání,
- ochrana a respekt jednotlivých práv dítěte, žáka, studenta,
- chránit bezpečí a zdraví jedinců (dětí, žáků, studentů) a předcházet tak všem formám rizikového chování ve školách a školských zařízeních,
- poskytovat v rámci svého výchovného a vzdělávacího působení harmonické a bezpečné klima třídy a podporovat jeho zdravý rozvoj. (Procházka, 2019)

- **Školní metodik prevence**

Pedagog, se kterým prostřednictvím své praxe komunikují a konzultují techniky a aktivity, ale i zjištěné jevy ve školních třídách. Pedagogický pracovník, který se ve školství dostával do popředí a důležité role v druhé polovině 90. let 20. století. Od vzniku pozice po současnost prošla role školního metodika prevence několika úpravami. Dřívější označení pro osobu, která vykonávala primární prevenci na základních školách bylo protidrogový preventista. Často chybělo legislativní uchopení a popis kompetencí této role, proto docházelo k záměnám či dokonce splývání pozic výchovného poradce a školního metodika prevence (ŠMP). Od roku 2000 nastala změna, kdy se rozsah funkce rozšířil na širší zaměření, které obsahovalo rizikové chování celkově, nikoli pouze prevenci drog.

V současné době je funkce školního metodika prevence podmíněna odbornou kvalifikací, která je stanovena ve vyhlášce č. 315/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků. (Vacková, Ondráčková, 2014) ŠMP na základní škole působí v oblasti prevence rizikového chování.

Procházka (2019) popisuje obsah práce školního metodika prevence jako specializovanou činnost, která by měla splňovat následující povinnosti:

- Spoluúčast na přípravách preventivního programu a jeho zavádění na školách.
- Uspořádávání programu podle aktuálních potřeb a zásad, zároveň je členem realizace a vyhodnocování kvalit a dopadu na žáky.
- Specializovaná výpomoc kolegům (pedagogickým pracovníkům) se zaváděním témat z oblasti primární prevence.
- Poskytování informací z oblasti problematiky prevence dalším pracovníkům školy.
- Předložení materiálů vedoucích k tvorbě Minimálního preventivního programu a náležitých aktivit.
- Mapování projevů rizikového chování a poskytnutí návrhu, který by umožňoval včasné odhalení.
- Komunikace s metodikem prevence pedagogicko – psychologické poradny a jiných orgánů poskytujících primární prevenci.
- Spolupráce se školskými, krizovými, poradenskými a preventivními zařízeními, která realizují vzdělávání v oblasti prevence a s institucemi zajišťujícími sociálně právní ochranu dětí.

- Dále zpracovává podklady a informace o Minimálním preventivním programu probíhajícím ve škole pro okresního metodika prevence, krajského školského koordinátora prevence.

Polem působení školního metodika prevence dle Slavíkové a Zapletalové (2015a) je pouze oblast prevence rizikového chování. Školní metodik prevence koordinuje a provádí metodickou činnost, prostřednictvím které ve spolupráci s dalšími pracovníky školy utváří preventivní program školy. Zároveň se podílí na realizaci programů, dále shromažďuje a předává informace potřebným orgánům. Spravuje dokumenty poskytnuté externími poskytovateli (lektory) a vede dokumentaci o poskytovaných službách. Pokud dojde k podezření výskytu negativních jevů, je nabízeno poradenství, které jedince informuje o odborných pracovištích a kontaktech.

- **Výchovný poradce (kariérový poradce)**

Každá škola by měla mít svého výchovného poradce, kterým je pedagogický pracovník, poskytující poradenské služby ve škole. Předpokládaným vzděláním výchovného poradce je absolvované studium vysoké školy celoživotního vzdělávání v rozsahu minimálně 250 hodin. Podmínky studia, zejména jeho obsah jsou stanoveny ve vyhlášce č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. (Ondráčková, 2014)

Bělík a Hoferková (2018) pohlíží na funkci výchovného poradce v pěti oblastech. Jednou z nich je **kariérové poradenství**, které bývá nejobvyklejší činností. Probíhá v rámci školy a má za úkol podpořit žáka v rozhodnutí pro budoucí profesi. Seznámení s nabízeným povoláním, možnými cestami kvalifikačního růstu. Druhá oblast se zaměřuje **na výchovu a vzdělávání žáků se speciálními potřebami**. Zahrnuje administrativní práci a tvorbu individuálních vzdělávacích plánů. Další oblast zahrnuje prostor **žákům nadaným a žákům s neprospěchem**. Čtvrtá oblast se týká oblasti **školní docházky** a situací, které mohou nastat v případě neomluvených hodin, či zvýšené absence. Poslední oblast zahrnuje **řešení problémových situací ve škole**, náležitou spolupráci s rodiči, OSPOD, policií, pedagogicko – psychologickými poradnami aj.

- **Školní psycholog**

Specializovaný pedagog, jehož úloha je v současné době chápána jako poradce či diagnostik žáků. Jeho zaměřením by měl být systém konkrétní školy a podílení se na tvorbě bezpečného a podnětného prostředí. Stejně jako u výchovného poradce, tak

i zde můžeme rozdělit obsah práce do pěti oblastí. **Depistáž a diagnostika** tvoří první kategorii, která je vykonávána už v raném věku při zápisu do prvních tříd. **Náhled do tříd a sociálních vztahů** ve třídách je další složkou práce školního psychologa. Čtvrtou oblastí je **intervenční služba**. Do poslední kategorie je zahrnuta **metodická a vzdělávací činnost**, kde dochází ke spolupráci s dalšími pracovníky školy. Konkrétní obsah práce školního psychologa stanovuje škola působení. (Lazarová, 2012)

- **Školní speciální pedagog**

Specializovaný pedagogický pracovník. Náplní práce je mapování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich následná péče. Speciální pedagog diagnostikuje speciálně vzdělávací potřeby, zajišťuje anamnézu, ale i individuálně pracuje s žákem. Jeho cílem je podpora žáků a poskytnutí vhodného prostředí pro znevýhodněné žáky. Speciální pedagog umožňuje poradenské služby žákům se zdravotním postižením, zdravotním a sociálním znevýhodněním, popřípadě žákům nadaným. (Bělík, Hoferková, 2018)

3.3 Externí poskytovatelé primární prevence

Primární prevence může mít několik podob, jednou z nich jsou nabízení externí poskytovatelé primární prevence, které škola vyhledává podle svých požadavků a zadaných cílů. Z důvodu výběru škol pro mé výzkumné šetření, které se nacházejí v Královéhradeckém kraji jsem se rozhodla zmínit nějaké z možností poskytovatelů v tomto kraji.

PPP (pedagogicko – psychologické poradny): se věnují výchovným, poradenským, diagnostickým a terapeutickým službám. Další kompetencí PPP je prostor pro prevenci školní neúspěšnosti a prevenci rizikového chování. (Pilař, 2015)

NNO (nestátní neziskové organizace): externí poskytovatelé primární prevence. Zaměření NNO je cíleno na oblast primární prevence a poskytnutí programů primární prevence ve školách. Zajišťují prevenci selektivní a indikovanou. Podstatnou úlohou je spolupráce se školami. Programy poskytované NNO bývají financovány z dotací, které souvisí se splněním standardů a získaných certifikací, které zajišťují kvalitu programu

a efektivitu. (Miovský, 2015b) V Královehradeckém kraji je jedním z poskytovatelů dlouhodobé primární prevence organizace Semiramis.

SPC (speciálně pedagogická centra): speciálně pedagogická centra zahrnují prevenci negativních jevů a jejich výskytu v oblasti klientů se speciálními vzdělávacími potřebami. (Knotová, 2014)

Městská policie: na poskytování prevence rizikového chování se podílí i Městská policie, na území Hradce Králové se nachází Oddělení kriminality, které se věnuje přednáškám pro MŠ, ZŠ, SŠ. Mezi přednášky řadí i nácvik sebeobrany. (Oddělení prevence kriminality Městské policie Hradec Králové, 2018, online)

4 PROGRAMY PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA ZŠ

V oblasti primární prevence rizikového chování ve školství figurují mimo jiné i programy primární prevence, které mají za úkol vést žáky ke zdravému životnímu stylu, zvládání náročných situací, také předcházet rizikovému chování apod.

Programy primární prevence je možné definovat jako dlouhodobé a komplexní působení, které se zaměřuje na přímou práci s mladistvými, pedagogy, ale i rodiči. (Suchá a kol., 2018). Do komplexního působení jsou zahrnuty všechny osoby, které na člověka působí. Nejdůležitější složkou v primární prevenci je rodina a nejbližší okolí vychovávaného. Primární prevence není tedy poskytována pouze školou a školskými institucemi.

V České republice zaručuje primární prevenci rizikového chování Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (níže jen MŠMT), konkrétně je zaměřeno na školní primární prevenci. MŠMT spolupracuje dále s Ministerstvem vnitra a Ministerstvem zdravotnictví. Z důvodu rozsahu problematiky rizikového chování a prevence spolupracují i s dalšími organizacemi a institucemi (Kopecký, 2015)

4.1 Popis programů primární prevence

Současné programy primární prevence rizikového chování mají za úkol splňovat níže uvedené obecné znaky:

- Každý program primární prevence musí mít vztah ke konkrétnímu druhu rizikového chování a k tématům a oblastem, které se k dané problematice vztahují.
- Vykonávané programy musí mít časové ohraničení, aby byly uskutečněny všechny fáze, které primární prevenci náleží. Mezi tyto fáze patří zjištění potřeb, následné utvoření plánu, samotná příprava, průběh, hodnocení programu a navazující náležitosti. Součástí každého programu je rozpracování všech částí, které umožňují úspěšnou realizaci. Důležité je stanovení cílů, rozvržení časového harmonogramu, postupy hodnocení a znalost potřeb cílové skupiny. (Pavlas Martanová, 2012)

- Techniky a postupy programů musí být cílené na určitou cílovou skupinu, která má své specifické znaky. Může být ohraničena věkem, dalším ze znaků může být pohlaví, příslušnost, projev rizikového chování, ale i vzdělání. Pro zřizovatele programu je důležité vymezení podmínek pro realizaci, zejména nutná účast počtu osob, aby program mohl probíhat. (Pavlas Martanová, 2012)

4.2 Podoby a cíle programů primární prevence

Pro předcházení projevům a výskytu rizikového chování na základních školách jsou utvářeny programy primární prevence. Cíle programů se shodují s primární prevencí. Úkolem je působení na vědomosti žáků a snaha o eliminaci škodlivých vlivů tak, aby nedošlo k rizikovému chování. Další oblastí, na kterou se při realizaci cílí je kritické myšlení, v tomto směru se program snaží, aby nedocházelo k porušování společensky uznaných norem. Rozvoj schopností a dovedností žáků je nedílnou součástí cílů. Programy primární prevence mohou mít několik způsobů provedení, ale i zaměření, vše je ovlivněno zřizovatelem. V obecné rovině můžeme programy dělit na dvě kategorie, a to podle délky trvání a cílové populace, tedy pro koho je program tvořen. (Programy primární prevence, online)

Dělení programů primární prevence

Dle délky aplikování programů:

- **Nárazové programy** trvají převážně hodinu až tři, nemají zcela vysoký efekt. Kvalita a dosah těchto typů programů není natolik efektivní jako u níže zmíněných.
- **Krátkodobé programy** mívají rozsah hodin, které jsou aplikovány ve více dnech. Dříve byly tyto programy obvyklejší, než dlouhodobé, i přes to, že bez navazující práce nemají vysoký účinek. (Vybrané termíny primární prevence, online)
- **Střednědobé programy** trvají přibližně dva až tři roky, střednědobé programy jsou aplikovány na místech, kde je nutné dosáhnout výsledků dlouhodobých.

- **Programy s dlouhodobým působením** jsou utvářeny na dobu pěti až deseti let. Při konání těchto programů je důležitá systematickosti a dlouhodobá práce s ohroženým kolektivem (Vybrané termíny primární prevence, online).
Cílevědomé, záměrné působení s dlouhodobým dosahem na jedince předpokládá pozitivní dopad, i přes to, že škola uskutečňuje primární prevenci vlastní iniciativou. V tomto případě, kdy není škola závislá na externích poskytovatelích prevence je jednodušší provedení v souladu s nastavením školy a školními plány. (Zásady efektivní primární prevence, online)

Dle cílové populace:

- **Populačně cílené programy** jsou zaměřeny pouze na vybraný okruh lidí, nezabývá se tedy s celou populací, ale jen jedinci postiženými rizikovým chováním (například práce s osobami, u kterých je zvýšená pravděpodobnost užívání návykových látek).
- **Populačně náhodné programy** podstatou těchto programů je nabídka a poptávka. Jedním z příkladů je pedagogicko – psychologická poradna, která utváří nabídky školám, udávajícím poptávku. Zájem ze strany škol přichází v případě pochyb, či výskytu rizikového chování. (Vybrané termíny primární prevence, online)

4.3 Evaluace programů primární prevence

Efektivita programů musí být posuzována, aby docházelo k naplňování cílů. Jedním z hodnocení, které získáváme v roli lektora prevence je zpětná vazba ze strany žáků, učitele a ŠMP. Zároveň probíhá evaluace ze strany poskytovatelů (lektorů), kteří hodnotí spolupráci, aktuálnost tématu v kolektivu, aktivitu žáků, vztahy mezi žáky a učiteli.

U každého primárního programu by mělo dojít k hodnocení neboli evaluaci, která umožňuje zjištění, zda byl program pro cílovou skupinu vhodně utvořen. Každý program by měl odpovídat úrovni psychosociálního vývoji dítěte. Evaluace programů primární prevence bývají náročné, uskutečňovat se mohou nahodile v evaluačních projektech. (Bártík a kol., 2010)

Dokumentem, zabývajícím se zásadami efektivní primární prevence jsou *Standarty odborné způsobilosti poskytovatelů programů primární prevence*, prostředek MŠMT.

V obsahu jsou uvedeny zásady pouze pro prevenci užívání návykových látek. Podmínky stanovené v dokumentu jsou však kompatibilní k prevenci obecné. Prostřednictvím těchto zásad by měly být tvořeny programy realizované na základních školách. (Miovský a kol., 2010)

Dělení evaluací:

A. Evaluace fází programu:

- **Evaluace přípravy (plánování)** – zkoumá, zda byl program vhodně připraven před samotnou realizací. Hodnotí dokumentaci a připravené postupy pro realizaci. Příprava musí být kvalitní pro úspěšný výsledek realizace.
- **Evaluace procesu (průběhu)** – zabývá se vlastním průběhem programu. Zaměřuje se na použité metody, ale ohlíží se i na fázi přípravy. Evaluační činitel zjišťuje kvalitu programů prostřednictvím sdělení realizátora a výpovědí zúčastněných na programu. Další možnosti hodnocení procesu je vlastní pozorování.
- **Evaluace výsledku (dosažení cíle, dopadu)** - zjišťování jaké dopady na zvolenou skupinu má samotný program. Zda byly naplněny cíle a proběhla případná návazná práce s cílovou skupinou. Při hodnocení dosažení cílů je doporučeno využívat kvantitativní a kvalitativní výzkumné postupy. (Bártík a kol., 2010)

B. Evaluace z hlediska využitého typu výzkumného plánu:

- **Neexperimentální typ** – nevyužívá kontrolní skupinu. Pro hodnocení je využita pouze skupina, u které byl program realizován.
- **Kvaziexperimentální typ** – u kvaziexperimentálního typu je využita skupina experimentální, ale i kontrolní, která není vybrána náhodně.

- **Experimentální typ** – využívá skupinu kontrolní, která je vybrána náhodně a experimentální skupinu. Hodnotí se stav cílové skupiny před, ale i po programu (Miovský, 2015c).

„Kopretina prevence“ je z pohledu Nešpora důležitá pro efektivitu. Jedná se o jednotlivé složky, které by měly být součástí prevence, aby vedla ke správným výsledkům a naplnila tak cíle. Pomyslná kopretina je tvořena z několika osob, kdy v samotném jádru najdeme dítě, které je středem všeho dění. Okolo dítěte je hned několik vlivů, které můžeme označit okvětními lístky, mezi něž řadíme: rodinu, školu, přátele, kroužky, zájmové aktivity, policii, učitele apod. zkrátka osoby ze společnosti obklopující jedince. Dalšími subjekty napomáhající naplnění míry efektivitu prevence jsou:

- Vnímání věkových a individuálních zvláštností žáků,
- souvislost programu s reálným životem, s čímž souvisí prostor pro získání životních zkušeností a dovedností,
- prostor pro duševní hygienu a práci s náročnými životními situacemi,
- dlouhodobé působení,
- věnování se pozitivním i negativním jevům společnosti. (Nešpor, 1999)

Všechna tato kritéria by měla být v souladu s postupy a směry v současném školství, kdy je kladem důraz na individualitu a věkové zvláštnosti dětí.

4.4 Certifikace programů primární prevence

Certifikaci odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování uděluje MŠMT v úzké spolupráci s Národním ústavem pro vzdělávání. Podstata certifikace závisí na posuzování realizovaného programu, středem zájmu jsou zadaná kritéria a jejich naplnění. (Seznam certifikovaných organizací, online).

Proces certifikace je důležitý pro školy, napomáhá tak s výběrem vhodného programu. Vede k posouzení o splnění nastavených kritérií.

4.5 Minimální preventivní program

Program zajištěný v rámci konkrétní školy, poskytující výchovu ke zdravému životnímu stylu a harmonickému rozvoji žáků. Součástí programů je intervence, pomáhající žákům

získat znalosti a dovednosti, které vedou ke snížení rizika výskytu negativních jevů. (Miovský, 2012)

Minimální preventivní program patří k nedílné části vzdělávacího procesu. Dlouhodobé i krátkodobé cíle programu jsou jasně definované. Program by měl vnímat rozdíly mezi žáky, třídami a ročníky. Při tvoření Minimálního preventivního programu je důležité vycházet ze zdrojů školy. Důležitou součástí je monitoring situací v jednotlivých třídních skupinách. Na základě monitoringu se stanovují konkrétní cíle Minimálního preventivního programu školy. Dochází k definování jasných cílů, které musí být specifické, časově ohraničené, realistické. Na stanovené cíle navazuje činnost školního metodika prevence, který utváří jednotlivé aktivity, či vyhledává externí poskytovatele primární prevence. V závěrečné fázi sbírá školní metodik informace o průběhu programu, následně navazující práci a navrhuje další opatření. Tvorbu a realizaci zastává školní metodik prevence ve spolupráci s krajským metodikem prevence, preventivními pracovníky neziskových organizací a pracovníky PPP. (Bártík a kol., 2010)

5 POHLED PEDAGOGŮ NA PRIMÁRNÍ PREVENCI A PROGRAMY, KTERÉ JSOU NA JEJICH ŠKOLÁCH REALIZOVÁNY

Z teoretické části bakalářské práce vychází empirická, která se zaměřuje na vlastní výzkumné šetření, realizované na vybraných základních školách v Královéhradeckém kraji. Prostředkem výzkumu jsou školní metodici prevence a jejich pohled na primární prevenci a programy primární prevence rizikového chování uskutečněné na jejich školách.

5.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je zjištění názoru školních metodiků prevence vybraných základních škol Královéhradeckého kraje na primární prevenci rizikového chování a zmapování zkušeností s preventivními programy. Pro výsledky a sběr dat byl využit kvalitativní způsob šetření, který byl realizován formou polostrukturovaného rozhovoru se školními metodiky prevence.

Stanovený cíl bakalářské práce je zahrnut v hlavní výzkumné otázce (HVO):

Jakým způsobem probíhá primární prevence rizikového chování a poskytovaných programů na konkrétních ZŠ v Královéhradeckém kraji a jaký pohled na tuto činnost mají zejména školní metodici prevence (ŠMP)? Dále je tato hlavní výzkumná otázka rozdělena do čtyř dílčích výzkumných otázek (DVO), které jsou dále rozpracovány a specifikovány v tazatelských otázkách (TO):

- DVO I. *Jaké zkušenosti mají ŠMP vybraných základních škol s primární prevencí?*
 - TO 1. Jak dlouho pracujete ve školství a zejména v roli ŠMP?
 - TO 2. Co si představíte pod pojmem primární prevence?
 - TO 3. Máte nějakou vlastní zkušenost s primární prevencí?
 - TO 4. Jakou pozici/roli zastáváte v oblasti primární prevence?

- DVO II. *Jakou zkušenost má ŠMP s výskytem rizikového chování a jejich faktorů u žáků?*
 - TO 5. S jakým druhem RCH se ve škole setkáváte nejčastěji?

- TO 6. Jakým způsobem a odkud se o výskytu RCH dozvídáte?

- DVO III. *Jaké formy primární prevence jsou využívány na konkrétní škole?*
 - TO 7. Poskytujete primární prevenci v rámci školy popř. Jak?
 - TO 8. S jakými poskytovateli primární prevence RCH v současnosti vaše škola spolupracuje?

- DVO IV. *Jak hodnotíte ŠMP spolupráci s externími poskytovateli primární prevence?*
 - TO 9. V čem vidíte pozitiva a efektivitu programů primární prevence?
 - TO 10. Kde si myslíte, že jsou možnosti pro zlepšení a zvýšení přínosnosti programů?

Tabulka č.1: Formulace výzkumného cíle do tazatelských otázek (TO)

Hlavní výzkumná otázka	Dílčí výzkumné otázky (DVO)	Indikátory	Tazatelské otázky (TO)
Jakým způsobem probíhá primární prevence rizikového chování a poskytovaných programů na konkrétních ZŠ v Královéhradeckém kraji a jaký pohled na tuto činnost mají zejména školní metodici prevence (ŠMP)?	DVO I. Jaké zkušenosti mají ŠMP vybraných základních škol s primární prevencí?	Doba působení v roli ŠMP na ZŠ.	TO I. Jak dlouho pracujete ve školství a zejména v roli ŠMP?
		Asociace s primární prevencí.	TO II. Co si představíte pod pojmem primární prevence?
		Vlastní zkušenost s primární prevencí.	TO III. Máte nějakou vlastní zkušenost s primární prevencí?
		Role ŠMP v programech primární prevence.	TO IV. Jakou pozici/roli zastáváte v oblasti primární prevence?
	DVO II. Jakou zkušenost má ŠMP s výskytem rizikového chování a jejich faktorů u žáků?	Převaha jevů rizikového chování na ZŠ.	TO V. S jakým druhem RCH se ve škole setkáváte nejčastěji?
		Informace o výskytu RCH.	TO VI. Jakým způsobem a odkud se o výskytu RCH dozvídáte?
	DVO III. Jaké formy primární prevence/programy primární prevence jsou využívány na konkrétní škole?	Poskytovaná prevence v rámci školy.	TO VII. Poskytujete primární prevenci v rámci školy popř. Jak?
		Spolupráce při programech primární prevence RCH poskytovaných externími lektory.	TO VIII. S jakými poskytovateli primární prevence RCH v současnosti vaše škola spolupracuje?

	DVO IV. Jak hodnotí ŠMP spolupráci s externími poskytovateli primární prevence?	Přínos programů primární prevence pro žáky a školu.	TO IX. V čem vidíte pozitiva a efektivitu programů primární prevence?
		Zlepšení programů primární prevence.	TO X. Kde si myslíte, že jsou možnosti pro zlepšení a zvýšení přínosnosti programů?

5.2 Použitá metoda a vybraný druh výzkumu

K vlastnímu výzkumnému šetření jsem využila kvalitativní výzkum. Jak již uvedl Gavora, kvalitativní výzkum se zaměřuje na konkrétní cíl (případ), osobu, instituci. Uvádí za cíl detailní záznam z konkrétního případu, uvedení souvislostí, které se v rámci hromadného výzkumu nedají zjistit. Při skupinovém či hromadném kvantitativním výzkumu je výběr dotazovaných náhodný, na rozdíl od kvalitativního šetření, kde se zaměřujeme na konkrétní respondenty. Pro rozhovor byly zvoleni školní metodici prevence, kteří jsou důležitou osobou pro primární prevenci na základních školách. K zaměření práce byl využit polostrukturovaný rozhovor, ideální postup mezi strukturovaným a nestrukturovaným rozhovorem. Pozitivem polostrukturovaného rozhovoru je umožnění specifikace otázek. (Gavora, 2000).

Před samotným rozhovorem nebyly respondentům poskytnuty otázky. V den rozhovoru byli respondenti znovu seznámeni s názvem a obsahem práce, zároveň byli ujištěni, že informace poskytnuté zůstanou anonymní.

5.3 Popis výzkumného vzorku

Výběr účastníků pro výzkum byl záměrný. Před samotným výzkumem jsem si stanovila pedagogické pracovníky, u kterých se na rozhovor zaměřím. Školní metodiky prevence jsem si vybrala z důvodu dostupnosti informací. Jelikož jsou metodici právě ti, kteří se o zprostředkování prevence na školách starají. Poté jsem si vybrala dvě školy, ve kterých pracuji jako lektorka primární prevence a dvě školy z okolí bydliště, kde není

poskytována primární prevence prostřednictvím organizace SEMIRAMIS z.ú. Následně jsem osobně kontaktovala vedení vybraných škol a požádala, zda bych mohla vést rozhovory s danými pedagogickými pracovníky (ŠMP). Po souhlasu vedení škol jsem kontaktovala konkrétní pedagogy a se všemi oslovenými jsme našli čas pro uskutečnění rozhovoru.

Výzkumný vzorek zahrnuje čtyři respondenty, z toho tři ženy a jednoho muže. Každý z respondentů působí na jiné škole. Zvolení školní metodici nevykonávají pouze funkci metodika prevence, ale zároveň jsou třídními učiteli či vyučujícími určitého předmětu. Všichni mají ve školství praxi delší než pět let a působení v roli metodika prevence je u každého jinak dlouhé. Všem dotazovaným byla přislíbena anonymita. Pro rozlišení jsem zvolila označení respondenti, kdy každý má své číslo, pro lepší přehlednost viz. tabulka.

5.4 Průběh vlastního výzkumného šetření

Jednotlivé dotazované jsem kontaktovala, zda by mi vyšli vstříc a byli součástí mého vlastního výzkumného šetření, pouze pro účely bakalářské práce. Informovala jsem je o mém tématu závěrečné práce a metodě, kterou budu získávat informace. Poté jsem dala respondentům prostor pro určení data schůzky. Jejich volnému času jsem se plně přizpůsobila.

Ve stanovený čas jsem se s respondenty setkala ve škole. Všechny dotazované jsem ujistila o anonymitě rozhovorů, které využiji pouze pro účely výzkumné části bakalářské práce. Následovalo seznámení respondentů s otázkami, které jsem měla předem připravené, aby při rozhovoru nevznikaly pomlky. Rozhovory trvaly okolo 30-40 minut. Všichni respondenti byli vstřícní a na otázky odpovídali bez ostychu. Při rozhovoru jsem se snažila co nejvíce naslouchat a napomáhat příjemné atmosféře, aby se dotazovaní cítili dobře.

Po zodpovězení všech otázek jsem poděkovala za poskytnutí informací a zopakovala anonymitu, na níž jsme se domluvili. S jednotlivými respondenty došlo k rozloučení a následné nabídce přečtení kompletní práce.

Tabulka č. 2: Přehled respondentů

Označení respondenta	Pohlaví respondenta	Vykonávaná profese v současné době	Doba výkonu profese a práce ve školství
R1	ŽENA	ŠMP + třídní učitelka v 1. třídě, družinářka	12 let
R2	ŽENA	ŠMP + třídní učitelka 7. třídy	6 let
R3	ŽENA	ŠMP (učitelka občanské a rodinné výchovy)	15 let (5 let výchovný poradce + 8 let ŠMP, část výkonu praxe TU)
R4	MUŽ	ŠMP + učitel tělesné výchovy a zeměpisu	7 let

5.6 Interpretace získaných dat

Část práce, která se věnuje výsledkům a vyhodnocení získaných informací pomocí vlastního výzkumného šetření. Následující text je rozdělen do dílčích otázek, které byly uvedeny v tabulce č.1.

K uvedeným dílčím otázkám se vztahují tazatelské otázky, pomocí kterých byl prováděn rozhovor s respondenty. Pokud bylo nutné se doptat na některé informace, byly využity doplňující otázky, které nebyly předem známy. Doplňující otázky vyplývaly z konverzace.

- **Dílčí výzkumná otázka I.**

DVO I. *Jaké zkušenosti mají ŠMP vybraných základních škol s primární prevencí?*

Pro získání odpovědí na DVO I. jsem využila tazatelských otázek (TO 1. – 4.). Na úvod jsem se zeptala na dobu působení ve školství a ve funkci školního metodika prevence. Dále jsem zjišťovala, jaký pohled mají respondenti na primární prevenci, zda je důležitá v jejich pedagogické praxi a jak na ni nahlízejí. Důležitým aspektem pro mě byla i vlastní zkušenost pedagogů s primární prevencí a role, kterou v této oblasti zastávají, zda mají nějaký vliv.

TO 1. Jak dlouho pracujete ve školství a zejména v roli ŠMP?

Praxe jednotlivých respondentů ve školství je různorodá. Polovina respondent má praxe ve školství více než deset let. R1 zastává funkci ŠMP 12 let. R2 působí ve školství 6 let a zároveň je tuto dobu i ŠMP, zmiňovala i dlouhodobou práci s dětmi mimo školní prostředí, kdy působí jako vedoucí na táborech a poskytuje volnočasové aktivity. Ostatní respondenti setrvávají v roli ŠMP o něco kratší čas. Jednotlivé odpovědi dotazovaných jsou zaznamenány v Tabulce č. 2.

TO 2. Co si představíte pod pojmem primární prevence?

R2 říká: „*Prevenci rizikového chování vnímám jako základní prvotní povědomí o rizikovém chování a osvětu žáků.*“ R1, R4 se shodují v názorech, kdy primární prevenci vnímají jako důležitou složku vzdělávání, která vede k informování žáků o průběhu, výskytu, ale hlavně dopadech RCH, která ovlivňují i fyzický vývoj jedince. R3 zmiňuje opatření tvořená pro zabránění vlivu negativních jevů na jedince.

TO 3. Máte nějakou vlastní zkušenost s primární prevencí?

Všichni respondenti se shodli jednoznačně s vlastní zkušeností v primární prevenci, jelikož jsou školními metodiky prevence. R3 se s primární prevencí setkala při studiu na VŠ, stejně jako R2, která zároveň zmínila spolupráci s organizací Semiramis.

TO 4. Jakou pozici/roli zastáváte v oblasti primární prevence?

Role R1, R2 se v primární prevenci projevuje kromě ŠMP postem třídního učitele, jednotliví dotazovaní aplikují tak některé preventivní prvky i ve výuce jednotlivých předmětů. R4 má v předchozích letech zkušenosti se zařazováním těchto prvků do třídnických hodin a zároveň působí v pozici učitelky rodinné a občanské výchovy. Respondentky R1, R2 zastávají hlavní roli při spolupráci s externími poskytovateli primární prevence, tedy s organizací Semiramis z.ú., R1: „*působím ve funkci školního metodika prevence a zároveň jako třídní učitel 7.třídy, kdy bývám součástí preventivních programů.*“ V rámci těchto programů komunikují R1 a R2 s lektory, uchovávají data setkání a přijímají zpětnou vazbu, se kterou pracují a předávají ji ředitelům škol.

Shrnutí výzkumné otázky I.

Působení vybraných pedagogů v oblasti školské praxe je více než pět let. U dotazovaných došlo k podobnému pohledu na primární prevenci, kterou považují za důležitý prostředek ve vzdělávání, který se zaměřuje na předcházení výskytu negativních jevů, ohrožujících jedince na psychickém a fyzickém vývoji a na informovanost o možných jevech. Zkušenost s primární prevencí mají všichni respondenti, kteří realizují primární prevenci v rámci svých třídnických hodin, v roli ŠPM vyhledávají poskytovatele primární prevence nebo zajišťují primární prevenci i mimo programy. R2 se věnuje prevenci i v rámci volnočasových aktivit a pořádání zotavovacích akcí. Z výpovědi je jasné, že dva respondenti v souvislosti s preventivními programy využívají služeb, které nabízí organizace Semiramis z.ú. Další spolupracující institucí s vybranými školami je Městská policie, pedagogicko-psychologická poradna, okresní metodik. Všichni respondenti působí v oblasti primární prevence ve funkci školního metodika prevence, dva z nich jsou zároveň třídními učiteli a ostatní vyučují vybrané předměty. Také spolupracují s jednotlivými externími poskytovateli, v této spolupráci zastávají důležitou roli, kdy domlouvají termíny setkání, komunikují s lektory, ale i s učiteli. Po ukončení programu přijímají informace ze strany poskytovatelů a předávají je směrem k vedení školy, tedy řediteli.

- **Dílčí výzkumná otázka II.**

DVO II. *Jakou zkušenost má ŠMP s výskytem rizikového chování a jejich faktorů u žáků?*

K zodpovězení DVO II. Byly využity tazatelské otázky TO5 a TO6. Nejprve jsem se zaměřila na nejčastěji vyskytované rizikové chování na vybraných školách, zajímalo mě, zda je nějaký z negativních jevů vyskytován ve vysoké míře oproti ostatnímu chování. Druhou otázkou jsem se snažila zjistit, jakým způsobem se školní metodici dozvídají o rizikovém chování.

TO 5. S jakým druhem RCH se ve škole setkáváte nejčastěji?

Nejčastějším rizikovým chováním vyplývajícím ze všech rozhovorů je jednoznačně šikana, která nastává v různých věkových obdobích, R4 upřesňuje: *Šikana se tu sice vyskytuje pořád a je stále ve „vedení“ ale řekl bych, že nabírá jiné obrátky a často bývá propracovanější.* Četnost ostatního rizikového chování se podle dotazovaných školních metodiků odvíjí od věku a pohlaví žáků. R2 poukazuje: *„Dalším rizikovým chováním, které se u nás vyskytuje jsou poruchy příjmu potravy, které bývají často spojovány s ideálem krásy a sociálními sítěmi.“* R3 zastává názor, že nejde zmínit další nejčastěji vyskytovaná riziková chování, protože se neustále mění generace a generační trendy, také tvrdí, že: *„zároveň některé věci přestávají být tabu a dozvídáme se o nich otevřeně a bez ostychu.“* Věcmi, které přestávají být tabu, byly myšleny např. zkušenosti žáků s návykovými látkami, o kterých se nebojí mluvit. Další informací, která není tolik utajované téma je menstruace. R1, R4 mluví o záškoláctví, se kterým se na školách setkávají též, převážně z důvodu nepřipravenosti žáků na testy a strachu z špatných známek a reakce rodičů. V souvislosti s rizikovým chováním vyskytovaným na základních školách promluvila R2 o nezdravém životním stylu, což vnímá velice negativně. Dokonce by volila osvětu ke zdravému životnímu stylu. Více prohlubovat znalosti žáků věnovat se tomuto tématu.

TO 6. Jakým způsobem a odkud se o výskytu RCH dozvídáte?

Výskyt rizikového chování se na školách všech dotazovaných odhaluje díky třídním učitelům, spolužákům, přímo od žáků, kteří mají obtíže R1: *„O rizikovém chování se dozvídám od TU, ale i žáků samotných, kteří se přijdou poradit a svěřit trápení.“* R2 zmiňuje: *„O výskytu rizikového chování se dozvídám různými způsoby, jedním z nich je školní vrba, kde je možnost i anonymního sdělení, dále přímo od žáků, nebo od kolegů.“*

Školní vrba je schránka, do které mohou žáci umisťovat své sdělení a prosby, a to s možností anonymity. R3 popisuje schránku důvěry, která je podobnou možností jako školní vrba. R3: „*Schránka důvěry je umístěna na klidném místě ve škole, kde nechodí velké množství žáků, aby v případě potřeby sdělení byla zachována anonymita.*“ Žáci mají možnost mimo prosby o zlepšení školy psát i svá trápení a strasti. R1 uvedla odhalování rizikového chování i v rámci preventivních programů.

Shrnutí výzkumné otázky II.

Vybraní pedagogové, kteří působí v oblasti primární prevence zmiňovali nejčastěji vyskytovaná riziková chování. Dlouhodobým „trendem“ rizikového chování je šikana, což se potvrdilo i z rozhovorů. Na všech školách, kde jsem se dotazovala se jednoznačně shodli, že šikana je a děje se stále. R3 upřesňuje vlivy a stoupající propracovanost šikany a jejího průběhu. Dalším chováním, vyskytujícím se u dotazovaných škol je záškoláctví, související často s nepřipraveností žáků na písemky a strachem z dopadu špatných známek. Riziková chování jsou vnímána jako proměnlivá, ovlivněna současnou dobou, generací, která vyrůstá, ale i novými trendy. Jedním z trendů je v dnešní době kratom, se kterým se na základních školách setkávají též. Problémem této látky může být legislativní neukotvení. Informace o výskytu rizikového chování a negativních jevů získávají ŠMP ze stran třídních učitelů, spolužáků, ale i žáků, nacházejících se v obtížné situaci. Jednou z dalších forem, která s odhalením přichází jsou na vybraných základních školách R1, R2 zmíněné programy primární prevence, se kterými spolupracují.

- **Dílčí výzkumná otázka III.**

DVO III. *Jaké formy primární prevence jsou využívány na konkrétní škole?*

K získání odpovědí na dílčí otázku III. napomohly dvě tazatelské otázky (TO7, TO8), v rámci kterých jsem se zaměřila na poskytovanou prevenci na základních školách respondentů. V případě, že byla jejich odpověď kladná, zajímalo mě, jak taková primární prevence probíhá. Dále jsem se zaměřila na poskytovatele primární prevence a zda škola s nějakými spolupracuje.

TO 7. Poskytujete primární prevenci v rámci školy popř. Jak?

R1: „Prevenci aplikujeme do výuky už od útlého věku, snažíme se u žáků budovat zdravý pohled na svět. V předmětech člověk a svět práce jsou například zahrnuta pravidla provozu a pohybu na chodníku.“ R1, školní metodik prevence a zároveň třídní učitelka

1. třídy, zařazuje primární prevenci do vyučování a předmětů např. do prvouky. R2 podobně sdílí svoji snahu o rozvoj harmonického vývoje žáků, tvorbu postojů a zdravých vztahů. Též odpovídá: „*Primární prevenci v různých oblastech zahrnujeme do výuky od 1. ročníku.*“ R3 se shoduje se zapojováním prevence do předmětů, kdy je poskytována prevence ze strany učitelů, nikoli ŠMP. Dále R3: „*Dále na druhém stupni v rámci rodinné výchovy a občanské výchovy hovoříme o návykových látkách, sexuální výchově, ale i zdravém životním stylu apod.*“ I zde je prostor pro sdělení nutných informací, o kterých by měli mít žáci povědomí. R4 popisuje důležitost vztahu s žáky: „*Snažím se budovat s žáky příjemný a důvěryhodný vztah, aby v případě problémů přišli a mohli jsme s nimi pracovat. Aby nedošlo k zanedbávání.*“

TO 8. S jakými poskytovateli primární prevence RCH v současnosti vaše škola spolupracuje?

Jednoznačnou odpovědí byla spolupráce s Městskou policií, okresním metodikem prevence. R1, R2 působí na školách, které navštěvují v rámci své práce lektora primární prevence, došlo tedy ke zmínce spolupráce s organizací Semiramis z.ú. Doplňující otázkou byla četnost setkání. R1 odpovídá: „*Organizace Semiramis navštěvuje žáky od 4. třídy, kdy dochází ke dvěma setkáním v roce, tedy každé pololetí.*“ R2: „*Spolupráci se Semiramis aplikujeme u žáků od 6. třídy.*“ Další spolupracující institucí, na kterou bylo poukázáno je Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). R4 sdílel zkušenost: „*V loňském roce jsme využili zkušenosti a jednorázové spolupráce (navštěvy) Revolution train.*“ R3 mluví o Etických dílnách, kterých jsem byla součástí, protože moje základní škola s Etickými dílnami spolupracovala. Pedagogicko-psychologická poradna je další spolupracující složkou základních škol účastněných rozhovoru.

Shrnutí výzkumné otázky III.

Poskytování primární prevence na vybraných základních školách Královehradeckého kraje probíhá několika způsoby. Na třech školách usilují o zapojování témat z oblasti rizikového chování do běžného vyučování. R3 se věnuje tématům sexuální výchovy, výchově ke zdravému životnímu stylu, závislostnímu chování apod. v rámci občanské a rodinné výchovy. Cílem je předcházení experimentování s látkami, které vede k závislostnímu chování. Snaha o pozitivní vliv na žáky probíhá i u R2, kde dochází k formování postojů, zdravých vztahů a zdravému harmonickému rozvoji. R4 považuje za důležité utvořit bezpečné prostředí ve škole a přimět tak žáky k řešení problémů, ať už

prostřednictvím ŠMP či třídních učitelů, kteří by měli být schopni vyslechnout žáky v případě potřeby. Ohledně spolupráce s poskytovateli primární prevence zmínili všichni dotazovaní kontakt s pedagogicko-psychologickou poradnou. Dále okresním metodikem, který umožňuje konzultaci postojů a jednání jednotlivých školních metodiků prevence. Školy respondentů nadále spolupracují s Městskou policií, která připravuje edukační programy. R1, R2 spolupracují s neziskovou organizací Semiramis z.ú. Která uskutečňuje dlouhodobé programy, věnující se žákům od 4. třídy, u R2 od 6. třídy. Další nedílnou součástí primární prevence nejen na školách je OSPOD. R3 popisuje práci s Etickými dílnami: „*V rámci primární prevence zapojujeme Etické dílny, kdy přijíždí externí lektori s tématem, o kterém se třídou interaktivně pracují.*“ Z netradiční primární prevence je příkladem Revolution train, který navštívila škola respondenta 4.

- **Dílčí výzkumná otázka IV.**

DVO IV. *Jak hodnotí ŠMP spolupráci s externími poskytovateli primární prevence?*

Závěrečná dílčí otázka byla určena dotazovaným, u kterých dochází ke spolupráci s externími poskytovateli primární prevence. K výsledkům napomohly další dvě tazatelské otázky (TO9, TO10). Podstatou zjišťování byla míra spokojenosti s externími poskytovateli programů primární prevence a prostor pro možná zlepšení, či potřeby ze strany externích lektorů.

TO 9. V čem vidíte pozitiva a efektivitu programů primární prevence?

Přínos programů primární prevence vidí respondenti převážně v dlouhodobé, pravidelné práci s třídním kolektivem. R1 sdílí: „*Pravidelná práce s kolektivem, kdy se jedná o témata, která souvisí s vývojem žáků, také dochází skrze tato témata k otevírání a odhalování skutečností, které by měli z mé strany být opečovány, jenomže se o nich od samotných žáků nedovím. Myslím tím třeba sebepoškozování, které s námi žáci sami nesdílí, protože se stydí, nebo bojí*“ Zároveň oceňuje spolupráci a programy primární prevence Semiramis z.ú.: „*Dobré je při spolupráci se Semiramis, že lektori jsou mladí, okolo 25 let a mají k dětem blíže než my pedagogové. Proto mají žáci někdy větší důvěru a chuť komunikovat na vybraná témata. A taky mají krabičku na anonymní dotazy, kde se vlastně může přijít na rizikové chování nebo jevy, které žáci nesdílí a nechtějí sdílet, jsem ale ráda, že aspoň o něčem takovém vím a můžu si dát pozor anebo nastavit nějaké možnosti spolupráce a všeobecné podpory.*“ R2 dodává výhodu lektorů jako neznámých osob, kteří mají u žáků autoritu. R3 vnímá pozitivum ve spolupráci s Etickými dílnami:

„Přínosem je koncepce utvořených programů a jsem ráda, že externí poskytovatelé mají poskládaný program a moji jedinou prací je vyslechnou zpětnou vazbu, následně ji předat vedení školy. Popřípadě řešit nastalé situace a postupovat v řešení vyskytlého rizikového chování.“ Dále vyzdvihuje interaktivní práci, skrze kterou dochází k předání důležitých informací. Výhodu programů poskytovaných externími lektory vidí školní metodici prevence v celo třídní práci a podpoře mezilidských vztahů. Kromě přínosu pro žáky vidí R2 přínos pro pedagogy: „Samozřejmě to není jenom o dětech, tím, že se účastním programů s nimi a jsem součástí. Snažím se zapojovat a vnímat názory dětí, taky žáky pozorovat v jejich jednání. Je pro mě přínosem náhled do jejich světa, rozšíření znalostí v oblasti trendů. A myslím si, že i žáci oceňují moji aktivitu, ale to je jenom můj pohled“

TO 10. Kde si myslíte, že jsou možnosti pro zlepšení a zvýšení přínosnosti programů?

I přes převážnou spokojenost dodali pedagogové určité požadavky na možnost zlepšení a zvýšení přínosnosti programů. R2 by ocenila: „Řešit aktuální témata, která plynou ze současné doby. Jedním z aktuálních témat, které rezonovalo mezi žáky byl boom kratomu, který nemá žádné legislativní podchycení a je v tuto chvíli legální. Zájem o informace byl u žáků veliký.“ Také R2 vnímá pozitivně během poskytovaných programů možnost výběru nabízených témat. I přes to by ocenila, aby v případě nárazových témat, kterými v poslední době byly válka na Ukrajině, blackoutchallenge, či kratom, došlo ke zmínce a usazení tématu, popřípadě alespoň umožnit prostor pro dotazy. R1 v návaznosti na témata zmínila: „Napadá mě pouze možná změna v zařazení jiných témat, než je šikana a návykové látky, nebo možná jejich jiné uchopení. Žáci už jsou v tomto tématu hodně informovaní a nebaví je.“ Šikana na základních školách je věčným tématem, proto už jsou žáci v diskusi otráveni a myslí si, že vědí vše. Názor R3 se shoduje s R2, kdy vidí jako vhodné zařazovat témata z aktuálního dění. R4 v souvislosti s Revolution train: „Hodně se mi líbil Revolution train, proto by se mi líbilo, kdyby více preventivních programů probíhalo podobnou zážitkovou formou.“ Všichni respondenti se shodují v odpovědi, která zastává častější zařazování programů.

Shrnutí výzkumné otázky IV.

Z uvedených odpovědí vyplývá, že je velmi důležité dlouhodobé pravidelné působení na třídní kolektivy a někteří z respondentů podotkli i možnost častějšího setkávání. Největší přínos vnímají v celo třídní spolupráci a podpoře třídních vztahů včetně vztahů s třídními učiteli. R3 mluví o práci lektorů jako ušetření jeho vlastního času, kdy pouze vyslechnou

zpětnou vazbu a předá jí vedení školy, popřípadě se zabývá rizikovým chováním a jeho eliminací. Myšleno tak, že školní metodik nemusí být v roli lektora a prezentovat daná témata. Je tedy zprostředkovatelem a jeho obsahem práce je najít vhodnou cestu primární prevence vykonávané na škole jeho působnosti. Lektori podle respondentů mívají větší pozornost, protože jsou neznámou osobou a vymykají se školnímu stereotypu. Věk lektorů bývá okolo 25 let, mají tak blíže k žákům, kteří s větším nadšením diskutují na vybraná témata. Dotazovaní by ocenili, kdyby byl větší prostor věnovat se aktuálním tématům, která mohou mít dopad na žáky. Například diskuse na téma challenge na sociálních sítích a jak s tím pracovat. Dále část pedagogů zmiňuje stereotypní téma šikany a návykových látek, z jejich pohledu by bylo dobré témata jinak uchopit, aby pro žáky byly zajímavější, a ne povrchní a měly tak lepší dopad. Problematika těchto témat bývá brána z pohledu žáků za jasnou. R4 po zkušenosti se zmíněným preventivním programem zmiňuje zájem o více takových provedení primární prevence.

5.7 Závěr vlastního výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjištění názoru školních metodiků prevence vybraných základních škol Královehradeckého kraje na primární prevenci rizikového chování a zmapování zkušeností s preventivními programy. Pro výsledky a sběr dat byl využit kvalitativní způsob šetření, který byl realizován formou rozhovoru se školními metodiky prevence. Z vlastního výzkumného šetření vyplývá spolupráce většiny vybraných škol s poskytovateli dlouhodobé primární prevence, doplňované nepravidelnými jednorázovými přednáškami, například od Městské policie. Na zmíněných školách probíhá primární prevence i ze strany třídních učitelů a školních metodiků prevence. Ohledně výskytu rizikového chování se respondenti shodli na nejčastějším výskytu šikany, která probíhá ve všech věkových kategoriích. Dalším „populárním“ rizikovým chováním na základní škole bývá podle dotazovaných závislostní chování, který potvrzuje i výskyt elektronických cigaret ve škole. Problematiku vidí někteří pedagogové v kratomu, o kterém v posledních měsících koluje mnoho informací a jednou ze zajímavých informací pro žáky je legislativní neukotvení, tedy nemožnost sankcí za užití. K zjištění rizikového chování na dotazovaných základních školách dochází prostřednictvím pedagogů, zejména třídních učitelů, ze školní vrby, či schránky důvěry také během programů primární prevence.

V rámci poskytování primární prevence školy je zřejmé, že všichni vybraní školní metodici pracují na nejvyšší efektivitě. Poskytují prevenci v obsahu vlastních vyučovacích hodin, kdy zahrnují témata do výuky, nebo jsou otevřeni žákům a nabízejí bezpečný prostor pro sdělení problémů a následné řešení. Spolupracují s OSPOD, SPC, PPP, neziskovými organizacemi. Dále vyhledávají externí poskytovatele primární prevence, se kterými následně komunikují. Úlohou školních metodiků je zprostředkovat prostřednictvím nabízených poskytovatelů vhodnou primární prevenci pro konkrétní věkovou kategorii. Respondenti vnímají přínos těchto programů pro žáky, ale i pro třídní učitele. Dochází k prostoru pro mapování žáků a nahlížení na třídní kolektiv i z jiné perspektivy než od katedry. Pozitivum vidí i v neznámých osobách, převážně ve věku 25 let, které prezentují témata při programech. Menší věkový rozdíl mezi žáky a lektory tak přináší větší autoritu a zároveň otevřenost. Výhodou programů je soustavná a dlouhodobá práce s třídním kolektivem, která bývá převážně prováděna interaktivně, zábavnou formou a poskytuje informace žákům blízké. Častější návštěvy externích poskytovatelů vidí respondenti jako možný prostor pro zlepšení a účinnost prevence. Brát ohledy na aktuální témata, která mohou žáky tížit. Umožnit prostor a nahradit připravená témata aktuálními, která společností rezonují a žáky zajímají. Celkově je však z dotazování zřejmé, že jsou respondenti s nabídkou preventivních programů a spoluprací s externími poskytovateli spokojeni. Různorodost nabídky preventivních programů a nabízených témat vnímají jako dostačující.

Pokud se vrátím k teoretické části práce, kde se zaměřuji na roli pedagogických pracovníků v oblasti primární prevence, je z dotazování zřejmé, že školní metodici usilují o dlouhodobé působení na žáky, aby nedocházelo k výskytu negativních jevů. Umožňují prostor pro sdělení a řešení problémů žáků. Z praxe lektorky vnímám zájem školních metodiků prevence o harmonický rozvoj žáků a zdravé názory. Spolupracují s externími poskytovateli a zpětnou vazbu vnímají jako důležitou a neberou ji na lehkou váhu.

Závěr

Bakalářská práce byla zaměřena na primární prevenci rizikového chování na základních školách a její možné programy. Cílem bylo zjištění pohledu pedagogických pracovníků na primární prevenci a její programy poskytované na základních školách. Uvedení do funkcí pedagogických pracovníků zejména školních metodiků prevence v této oblasti. Pro získání cíle vedlo uvedení do tématu v teoretické části, kde bylo charakterizováno rizikové chování a popsána jednotlivá chování, u kterých jsme vyhodnotili nejvyšší četnost s dotazovanými pedagogy. V druhé kapitole byla shrnuta prevence rizikového

chování a její dělení, kde byla blíže popsána primární prevence a její možné podoby. Třetí kapitola shrnuje primární prevenci ve školním prostředí, kde je zmíněna oblast školského poradenského pracoviště a instituce, se kterými v případě prevence může škola spolupracovat. Poslední kapitola shrnuje Programy primární prevence rizikového chování jejich evaluaci, certifikaci a dochází ke zmínění minimálního preventivního programu.

V páté kapitole byl stanoven cíl v hlavní výzkumné otázce: *Jakým způsobem probíhá primární prevence rizikového chování a poskytovaných programů na konkrétních ZŠ v Královehradeckém kraji a jaký pohled na tuto činnost mají zejména školní metodici prevence (ŠMP)?* Odpovědi dotazovaných vycházely z vlastních zkušeností, které pedagogové získali v rámci svého působení v roli školního metodika prevence, popřípadě ještě v další přidružené funkci např. třídního učitele. Názory respondentů byly směřovány na oblast primární prevence a poskytované programy primární prevence rizikového chování na jejich školách. Zjištěním zpětné vazby na programy primární prevence rizikového chování a možných změn, které by pedagogové uvítali byl cíl práce naplněn.

Vlastní výzkumné může sloužit jako zpětná vazba poskytovatelům daných programů primární prevence rizikového chování, nebo jako informace pro vedení škol. Z rozhovorů je možné posoudit, že vybraní pedagogové vnímají primární prevenci rizikového chování jako nedílnou součást vzdělávacího procesu. Jejich cílem je nejvyšší zajištění žáků a podchycení negativních vlivů včas. Jednotlivé poskytované programy utvořené externími pracovníky vnímají kladně a hodnotí jako přínosnější dlouhodobé programy. Zároveň vidí jako užitečné i jednorázové aktivity např. Revolution train, který poskytuje prevenci interaktivní formu a umožňuje žákům získat informace z dané problematiky zábavnou formou. Zapojením aktuálních témat vidí respondenti větší přínos programů pro žáky. Podstatná je u preventivních programů informovanost a spolupráce se školou. Efektivita vybraných programů primární prevence rizikového chování je odvíjena od znalosti cílové skupiny, podle které je program uzpůsoben. Další nedílnou součástí je zpětná vazba třídních učitelů, ale i žáků vzhledem k lektorům a poskytovatelům primární prevence.

Tato bakalářská práce je možnou inspirací pro externí poskytovatele primární prevence rizikového chování. Zároveň je přínosem i pro mě jako lektorku realizující zmíněné programy, kdy mohu některé z přání školních metodiků prevence aplikovat do praxe. Zejména diskusi na aktuální témata společnosti. Výzkumná část může být

inspirací pro další výzkumy v oblasti primární prevence rizikového chování na jiných školách v Královéhradeckém kraji či po celé republice.

Seznam použitých zdrojů

BÁRTÍK, Pavel. Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie. Vyd. 1. Editor Michal Miovský. Praha: Sdružení SCAN, c2010, 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

BĚLÍK, Václav, HOFERKOVÁ, Stanislava. Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. ISBN 978-80-7435-726-8.

ČECH, Tomáš. Prevence. In: MIOVSKÝ, Michal a kol. Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování. 2. akt. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015b. s. 143-148. ISBN 978-80-7422-391-4.

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 4. akt. vyd. Praha: Portál, 2016. 437 stran. ISBN 978-80-262-0982-9.

HOFERKOVÁ, Stanislava. Rizikové chování mládeže a školský poradenský systém. In: Acta sociopathologica III: Rizikové chování a jeho prevence v česko-slovenských souvislostech. Hradec Králové: Gaudeamus, 2016. s. 118-134. ISBN 978-80-7435-637-7.

JAROŠOVÁ, Darina a kol. Drogová problematika v sociálních službách. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2015. 246 s. ISBN 978-80-247-5417-9.

JEDLIČKA, Richard. Jak rozumět pojmům „norma“ a „normalita“? In: JEDLIČKA, Richard a kol. Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence. 1. vyd. Praha: Grada, 2015. s. 56-70. ISBN 978-80-247-5447-5.

Jessor, R. (1991). Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework for understanding and action. *Journal of adolescent health*, 12, 597-605.

KABÍČEK, Pavel, Ladislav CSÉMY a Jana HAMANOVÁ. Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví. Vyd. 1. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-793-4.

KOLÁŘ, Michal. Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.

KRAUS, Blahoslav. Společnost, rodina a sociální deviace. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 157 s. ISBN 978-80-7435-411-3.

LAZAROVÁ, Bohumíra. Školní psycholog. In: KNOTOVÁ, Dana a kol. Školní poradenství. 1. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2

MARTÍNEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024723105.

Miovský, M., Adámková, T., Barták, M., Čablová, L., Čech, T., Doležalová, P. et al. (2015). Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování (2nd ed.). Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny

MIOVSKÝ, Michal, SKÁCELOVÁ, Lenka, ZAPLETALOVÁ, Jana, NOVÁK, Petr et al. Primární prevence rizikového chování ve školství. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Togga, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7.

MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al., 2015b. Prevence rizikového chování ve školství. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. ISBN 978-80-7422-391-4.

MŠMT. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání – Tauris, 2001. 98 s. ISBN 80-211-0372-8.

MŠMT. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání – Tauris, 2001. 98 s. ISBN 80-211-0372-8.

NEŠPOR, Karel., CSÉMY, Ladislav., PERNICOVÁ, Hana. Zásady efektivní primární prevence. Praha: 1999. Sportpropag pro MŠMT

SOBOTKOVÁ, Veronika. Rizikové a antisociální chování v adolescenci. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 9788024740423.

ONDRÁČKOVÁ, Lenka. Školní poradenské pracoviště. In: KNOTOVÁ, Dana a kol. Školní poradenství. 1. vyd. Praha: Grada, 2014. s. 25-37 ISBN 978-80-247-4502-2.

ŠEVČÍKOVÁ, Alena a kol. Prevence rizikového chování u dětí a mládeže. Praha: Grada Publishing, 2017. 192 s. ISBN 978-80-271-0906-7.

VLČKOVÁ, Jitka, Miroslava JAKOUBKOVÁ, Hana KONEČNÁ a Jarmila ŠEBKOVÁ. Proměny prevence rizikového chování. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. 246 s. ISBN 978-80-247-4606-1

PAVLAS MARTANOVÁ, Veronika. Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování. Vyd. 1. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakulní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012, 183 s. ISBN 978-80-87258-75-0.

PILÁŘ, Jiří. Jak rozumět pojmu „poradenský systém ve školství“?. In: JEDLIČKA, Richard a kol. Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence. 1. vyd. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5447-5.

PROCHÁZKA, Miroslav. Metodik prevence a jeho role na základní škole. V Praze: Pasparta, 2019. ISBN 978-80-88290-28-5.

PROCHÁZKA, Miroslav. Sociální pedagogika. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. Jak na šikanu. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 97880c24729916.

SLAVÍKOVÁ, Ivana a ZAPLETALOVÁ, Jana. Školní metodik prevence. In: MIOVSKÝ, Michal a kol. Prevence rizikového chování ve školství. 2. akt. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015a. ISBN 978-80-7422-391-4. ŠKOVIERA, A.: Emocionálne a sociálne narušené dieťa a jeho inštitucionálna výchova. Bratislava: MPC, 2004, 64 s. ISBN 80-0852-208-1.

ŠKOVIERA, A.: Mediálne formovaný „homo consumericus“ ako problém sociálnej prevencie. In: Sociálna prevencia. 2018, č. 2, s. 3-4. ISSN 1336-9679.

ŠOLCOVÁ, Iva. Vývoj resiliencie v dĕtství a dospĕlosti. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 102 s. ISBN 978-80-247-2947-3.

VACKOVÁ, Michaela a ONDRÁČKOVÁ, Lenka. Školní metodik prevence. In: KNOTOVÁ, Dana a kol. Školní poradenství. 1. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Seznam použitých internetových zdrojů

AMBROŽOVÁ, Kateřina a kol. Rizikové chování dětí a mladistvých. Praha: Děťství bez úrazů, 2006-2020. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <http://www.urazydeti.cz/kurzy/rizikove-chovani.php>

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže. Příloha č. 1, Návykové látky. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, 2012. [online]. [citováno 2023-04-17]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialniprogramy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže. Příloha č. 11, Záškoláctví. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, 2017. [online]. [citováno 2023-04-17]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialniprogramy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha, 2019 [cit. 2024-04-20]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialniprogramy/strategie-a-koncepce-ap-msmt>

National Institute on Drug Abuse. (2014). Principles of Substance Abuse Prevention for Early Childhood: A Research-Based Guide. Dostupné z: <https://www.drugabuse.gov/publications/principles-substance-abuse-prevention-early-childhood> [cit. 2024-04-20].

Oddělení prevence kriminality Městské policie Hradec Králové. Hradec Králové: oficiální stránky statutárního města [online]. Hradec Králové: Magistrát města Hradec Králové, 2018 [citováno 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.hradeckralove.org/hradec-kralove/oddeleniprevence-kriminality-mestske-policie-hradec-kralove>

Programy primární prevence: Prevence-info [online]. [cit. 2023-04-17] Dostupné z:
<http://www.prevence-info.cz/dobra-praxe/programy-primarni-prevence>

SEMIRAMIS [online]. 2020 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z:
<http://www.ossemiramis.cz/os-site/>

Vybrané termíny primární prevence: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
[online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z:
http://www.kapezet.cz/admin/data/articleFiles/31/soubor_9280456.pdf

Příloha č. 1 – přepis rozhovoru

TO 1. Jak dlouho pracujete ve školství a zejména v roli ŠMP?

Respondentka 2, dále pouze R2: *„Ve školství se pohybuji 6 let v obou rolích. Zároveň mám zkušenost s prací s dětmi, pořádáme příměstské tábory a volnočasové aktivity.“*

TO 2. Co si představíte pod pojmem primární prevence?

R2: *„Primární prevenci rizikového chování vnímám jako základní, prvotní povědomí o rizikovém chování. Osvětu žáků.“*

TO 3. Máte nějakou vlastní zkušenost s primární prevencí?

R2: *„Ano, v rámci studia na VŠ a spolupráce se Semiramis. V rámci své pedagogické práce jako ŠMP spolupracuji s organizací SEMIRAMIS.“*

TO 4. Jakou pozici/roli zastáváte v oblasti primární prevence?

R2: *„V tuto chvíli zastávám roli školního metodika prevence na ZŠ a zároveň třídní učitel.“ U jaké třídy působíte jako TU? „7.třídy“*

TO 5. S jakým druhem RCH se ve škole setkáváte nejčastěji?

R2: *„Rizikové chování, se kterým se nejčastěji setkávám se odvíjí od věku žáků, zkušeností, ale i sociálního prostředí, ve kterém vyrůstají. U nás na ZŠ se nejčastěji vyskytuje šikana, sebepoškozování, které vnímáme častěji u dívek, užíváním návykových látek, které je spíše ze zvědavosti. Dalším rizikovým chováním, které se u nás vyskytuje jsou poruchy příjmu potravy, které bývají často spojovány s ideálem krásy a sociálními sítěmi. V neposlední řadě se setkáváme s častým nezdravým životním stylem. Což v dnešní době, kdy je obézni každé druhé dítě není v pořádku, myslím si, že by mělo dojít k nějaké osvětě stravovacích návyků.“*

TO 6. Jakým způsobem a odkud se o výskytu RCH dozvídáte?

R2: *„O výskytu rizikového chování se dozvídám různými způsoby, jedním z nich je školní vrba, kde je možnost i anonymního sdělení, dále přímo od žáků, nebo od kolegů. Školní vrba je schránka umístěná ve školním stromě na chodbě školy, kam mohou žáci sdělovat své prosby, obtíže.“*

TO 7. Poskytujete primární prevenci v rámci školy popř. Jak?

R2: „Primární prevenci v různých oblastech zahrnujeme do výuky od 1. ročníku. Snažíme se o zdravý harmonický vývoj žáků, tvorbu postojů a zdravé vztahy.“

TO 8. S jakými poskytovateli primární prevence RCH v současnosti vaše škola spolupracuje?

R2: „Semiramis, PPP Náchod – okresní metodik prevence, OSPOD, Městská policie.“

TO 9. V čem vidíte pozitiva a efektivitu programů primární prevence?

R2: „Soustavná a dlouhodobá práce s třídním kolektivem. Práce s osobami, které nejsou žákům známé, působí autoritativněji. Lektorky, které naši školu navštěvují, takže mají k žákům blíže než učitelé. „Samozřejmě to není jenom o dětech, tím, že se účastním programů s nimi a jsem součástí. Snažím se zapojovat a vnímat názory dětí, taky žáky pozorovat v jejich jednání. Je pro mě přínosem náhled do jejich světa, rozšíření znalostí v oblasti trendů. A myslím si, že i žáci oceňují moji aktivitu, ale to je jenom můj pohled.“

TO 10. Kde si myslíte, že jsou možnosti pro zlepšení a zvýšení přínosnosti programů?

R2: „Řešit aktuální témata, která plynou ze současné doby. Jedním z aktuálních témat, které rezonovalo mezi žáky byl boom kratomu, který nemá žádné legislativní podchyčení a je v tuto chvíli legální. Zájem o informace byl u žáků veliký. Taky si myslím, že by mohly programy být častější. Např. 4 ročně.“